Materiallar to’plami · Conference Proceedings

TIL, TARJIMA VA TA’LIM: GLOBAL KOMMUNIKATSIYA VA RAQAMLI INNOVATSIYALAR DAVRIDA YANGI YONDASHUVLAR

03 October 2026

UDK 37

TIL O‘QITISH METODIKASI VA RAQAMLI PEDAGOGIKA

NEMIS TILINI O‘QITISHDA O‘QUV RESURSLARINI TANLASH VA MOSLASHTIRISH: MUAMMOLAR VA METODIK YECHIMLAR

Shaxloxon Muxtorovna Yusufjonova*

Farg‘ona davlat universiteti

✉ qwerty.zokirov001@gmail.com

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada nemis tilini o‘qitishda o‘quv resurslari va materiallarini tanlash, moslashtirish hamda tizimli qo‘llash bilan bog‘liq muammolar tahlil qilinadi. Tadqiqot nazariy-tahliliy xarakterga ega bo‘lib, ilmiy-pedagogik adabiyotlar, Yevropa tillar bo‘yicha tavsiyalar hamda nemis tilini raqamli muhitda o‘qitishga doir amaliy resurslarni qiyosiy o‘rganish asosida olib borildi. Tahlil natijalari onlayn ta’lim samaradorligi resurslar soniga emas, balki ularning kommunikativ maqsadga muvofiqligi, darajaga mosligi, autentikligi, interaktivligi va o‘qituvchi tomonidan pedagogik jihatdan to‘g‘ri integratsiya qilinishiga bog‘liqligini ko‘rsatdi.

Kalit so‘zlar

onlayn ta’lim, nemis tili, raqamli resurs, autentik material, interaktiv metod, kommunikativ kompetensiya, individual yondashuv, feedback

DOI: 10.5281/zenodo.23277983

KIRISH

Raqamli texnologiyalar ta’lim jarayonining shakli va mazmuniga sezilarli ta’sir ko‘rsatib, chet tillarini o‘qitishda yangi metodik imkoniyatlarni yaratmoqda. Nemis tilini onlayn o‘qitishda elektron darslik, video, audio, interaktiv mashq, virtual sinf, mobil ilova va ochiq internet manbalari bir vaqtning o‘zida qo‘llanilishi mumkin. Bunday imkoniyatlar o‘quvchini vaqt va makon jihatidan erkinlashtiradi, materialni qayta ko‘rish va tinglash, mustaqil mashq qilish hamda o‘z sur’atida ishlash imkonini beradi. Biroq resurslarning ko‘pligi o‘z-o‘zidan ta’lim sifatini kafolatlamaydi. O‘quv materiali dars maqsadiga mos kelmasa, til darajasini hisobga olmasa yoki faqat bir turdagi ko‘nikmani rivojlantirsa, raqamli vosita metodik jihatdan kutilgan natijani bermaydi. Onlayn muhitda materiallarni tanlash masalasi ayniqsa muhim, chunki o‘quvchi ko‘pincha bir nechta platformalar, turli formatdagi topshiriqlar va bir-biridan uzilgan manbalar bilan ishlaydi. Bu holat o‘quv faoliyatining yaxlitligini buzishi va til o‘rganishga ortiqcha kognitiv yuk keltirishi mumkin.

Yevropa Kengashining CEFR Companion Volume yondashuvida onlayn muloqot alohida kommunikativ faoliyat sifatida ko‘rsatiladi. Unda raqamli muhitdagi muloqotning sinxron va asinxron shakllari, yozma va og‘zaki vositalarning birgalikda qo‘llanishi hamda multimodallik muhim omil sifatida talqin qilinadi.[1] Demak, nemis tilini onlayn o‘qitishda resurs tanlash faqat grammatika yoki lug‘atni mustahkamlash bilan cheklanmasligi, balki real kommunikativ faoliyatni tashkil qilishga ham xizmat qilishi lozim. Maqolaning maqsadi nemis tilini onlayn o‘qitishda o‘quv resurslarining mazmuni va sifatiga doir asosiy muammolarni aniqlash hamda ularni bartaraf etishga xizmat qiluvchi metodik yechimlarni tizimlashtirishdan iborat.

Tadqiqot nazariy-tahliliy usulda olib borildi. Nemis tilini raqamli muhitda o‘qitish, onlayn til kurslarida

muloqot, o‘quv resurslarining interaktivligi va raqamli pedagogika masalalariga oid ilmiy hamda metodik manbalar tahlil qilindi. Manbalarni o‘rganishda tahlil, qiyoslash, umumlashtirish va metodik modellashtirish usullaridan foydalanildi. Tahlil uchun quyidagi mezonlar belgilandi: materialning o‘quv maqsadiga mosligi; til darajasiga muvofiqligi; autentiklik darajasi; interaktivlik; kommunikativ faoliyatni qo‘llab-quvvatlashi; madaniy kontekstning mavjudligi; mustaqil ta’limga yaroqliligi; o‘qituvchi tomonidan feedback berish imkoniyati. Shuningdek, Goethe-Institutning onlayn nemis tili resurslari va interaktiv o‘qitish bo‘yicha metodik tavsiyalari, CEFRning onlayn muloqot deskriptorlari hamda onlayn til kurslaridagi o‘zaro ta’sir muammolarini o‘rgangan tadqiqot natijalari qiyosiy tahlil qilindi.

Tahlil natijalariga ko‘ra, nemis tilini onlayn o‘qitishda resurslar bilan bog‘liq muammolarni bir necha guruhga ajratish mumkin. Birinchi muammo — materiallarning bir tomonlama tuzilishi. Ayrim raqamli kurslarda grammatika testlari, so‘z yodlash yoki yopiq turdagi topshiriqlar ko‘p bo‘lsa-da, erkin gapirish, suhbat olib borish, fikr bildirish va vaziyatga mos til birliklarini qo‘llash imkoniyati kam bo‘lishi mumkin. Bunday holatda o‘quvchi qoidani biladi, ammo undan kommunikativ vaziyatda foydalanishda qiyinchilikka duch keladi. Onlayn til kurslaridagi o‘zaro ta’sirga bag‘ishlangan tadqiqotlarda ham samarali muloqotni tashkil etish masalasi markaziy muammolardan biri ekani ko‘rsatilgan. Harsch, Müller-Karabil va Buchminskaia tomonidan o‘tkazilgan tadqiqotda o‘qituvchi va o‘quvchining yangi rollari, ijtimoiy yaqinlikning yetarli emasligi hamda noto‘g‘ri tanlangan aloqa kanallari muloqot sifatiga ta’sir qilishi aniqlangan.[2] Bu natija resurs tanlashda faqat mazmun emas, undan qanday kommunikativ faoliyat tashkil etilishi ham muhim ekanini ko‘rsatadi.

Ikkinchi muammo — autentik va ko‘pformatli materiallardan yetarli foydalanmaslik. Chet tilini o‘rganishda o‘quvchi real nutq namunalarini eshitishi, turli janrdagi matnlarni ko‘rishi va tildan haqiqiy vaziyatga yaqin sharoitda foydalanishi zarur. Faqat yozma test va standart mashqlardan iborat kurs tinglab tushunish, talaffuz, dialogik nutq va madaniy kompetensiyani to‘liq rivojlantira olmaydi. Shu sababli dars mazmuniga qisqa video, podkast, dialog, reklama, e’lon, kundalik yozishma, xarita, menyu, intervyu yoki zamonaviy nemis tilidagi sodda autentik matnlarni kiritish maqsadga muvofiq. Goethe-Institutning onlayn nemis tili bo‘yicha metodik materiallarida ham o‘quvchilar o‘zaro hamkorlik qila oladigan platformalardan foydalanish, guruhli faoliyatni rejalashtirish hamda raqamli vositalarni pedagogik vazifa bilan bog‘lash muhimligi ta’kidlanadi.[3] Bunday yondashuv resursni passiv ko‘rish obyektidan faol til amaliyotiga aylantiradi. Masalan, video material faqat tomosha qilinmasdan, undan keyin juftlikdagi dialog, mazmun bo‘yicha savol-javob, asosiy fikrni ajratish yoki muqobil yakun yaratish topshirig‘i bilan bog‘lanishi mumkin.

Uchinchi muammo — materiallarning o‘quvchi darajasi va individual ehtiyojlariga mos kelmasligi. Bir guruhdagi o‘quvchilar o‘zlashtirish tezligi, lug‘at boyligi, grammatik tayyorgarligi va kommunikativ faolligi bo‘yicha farq qiladi. Barcha o‘quvchilarga bir xil hajm va murakkablikdagi topshiriq berish kuchli o‘quvchi uchun zerikarli, qiyinlanayotgan o‘quvchi uchun esa haddan tashqari murakkab bo‘lishi mumkin. Shu sababli raqamli resurslarning darajali variantlarini yaratish yoki bitta topshiriq uchun turli murakkablikdagi qo‘shimcha vazifalar taklif etish kerak. Masalan, bir xil audio material asosida A2 darajadagi o‘quvchiga asosiy ma’lumotlarni aniqlash, B1 darajadagi o‘quvchiga esa gapiruvchining pozitsiyasini tushuntirish va o‘z fikrini bildirish vazifasi berilishi mumkin. Bunday differensial yondashuv bir materialdan turli darajadagi o‘quvchilar bilan samarali foydalanishga imkon beradi.

To‘rtinchi muammo — resurslarning madaniy va mahalliy kontekstga yetarlicha moslashtirilmasligi. Germaniya, Avstriya yoki Shveysariyada yaratilgan materiallarda o‘sha mamlakatlarning kundalik hayoti, ijtimoiy me’yorlari va realiyalari aks etishi tabiiy. Bunday materiallar madaniyatlararo kompetensiyani rivojlantirish uchun foydali, biroq boshlang‘ich bosqichdagi o‘quvchi uchun izohsiz berilganda tushunishni qiyinlashtirishi mumkin. Shu bois o‘qituvchi autentik materialni soddalashtirib yubormasdan, zarur kontekst, lug‘aviy tayanch yoki O‘zbekiston hayoti bilan qiyosiy topshiriq orqali moslashtirishi lozim. Masalan, nemis tilidagi transport tizimi, bayramlar, ta’lim yoki kundalik xizmatlar haqidagi materialni o‘rganishda o‘quvchilarga “O‘zbekistonda bu jarayon qanday?” degan qiyosiy savol berilishi mumkin. Bunda til materiali bilan birga madaniyatlararo tafakkur ham rivojlanadi. CEFR yondashuvida ham plurilingual va pluricultural kompetensiyaning til o‘rganishdagi o‘rni alohida qayd etiladi.[4]

Beshinchi muammo — raqamli materiallarning yangilanib borishi va ishonchliligi. Internetda juda

ko‘p bepul resurslar mavjud, biroq ularning barchasi metodik va lingvistik jihatdan bir xil sifatga ega emas. Ayrim materiallarda eskirgan til birliklari, tushuntirilmagan grammatik qoida yoki o‘quv maqsadiga aloqasi bo‘lmagan ko‘ngilochar topshiriqlar uchrashi mumkin. O‘qituvchi resursni darsga kiritishdan oldin uning mual-lifi, maqsadi, til darajasi, yangilangan sanasi va topshiriqlar tizimini tekshirishi lozim. Goethe-Institutning hozirgi onlayn kurslarida A1–C1/C2 darajalar bo‘yicha turli formatlar, o‘qituvchi bilan va o‘qituvchisiz o‘rganish, jonli mashg‘ulot hamda mustaqil ta’limni birlashtirish imkoniyatlari mavjud.[5] O‘zbekiston uchun taklif qilinayotgan Goethe onlayn guruh kurslarida ham jonli Zoom darslari bilan platformadagi mustaqil ta’lim birlashtiriladi.[6] Bu amaliy model onlayn ta’limda birgina resursga tayanmasdan, turli faoliyat shakllarini tiz-imli ravishda uyg‘unlashtirish zarurligini ko‘rsatadi.

Oltinchi muammo — feedbackning cheklanganligi. Avtomatik test o‘quvchiga javobning to‘g‘ri yoki noto‘g‘riligini ko‘rsatishi mumkin, lekin nima sababdan xato qilganini har doim tushuntirib bermaydi. Til o‘rganishda esa aynan xatoning sababini anglash, to‘g‘ri variantni kontekstda ko‘rish va uni keyingi faoliyatda qayta qo‘llash muhimdir. Shu sababli avtomatik baholashni o‘qituvchining qisqa individual izohi, audio feed-back, namunaviy javob yoki o‘zaro baholash bilan to‘ldirish tavsiya etiladi. Resurslarning tarqoq joylashuvi ham o‘quv jarayonini murakkablashtirishi mumkin. Bir platformada grammatika, boshqasida lug‘at, uchin-chisida video va to‘rtinchisida test ishlatilsa, o‘quvchi darsning umumiy maqsadini yo‘qotishi mumkin. Buning oldini olish uchun o‘qituvchi barcha resurslarni bitta mavzu va natijaga bo‘ysundirishi kerak. Masalan, “Reisen” mavzusida lug‘at mashqi, audio dialog, xarita bilan ishlash va yakuniy og‘zaki vazifa bir-birini mantiqan davom ettirishi lozim.

Tadqiqot tahlili asosida samarali onlayn resurs tanlashning quyidagi metodik modeli taklif etiladi: birinchidan, darsning aniq kommunikativ natijasi belgilanadi; ikkinchidan, shu natijaga xizmat qiladigan asosiy resurs tanlanadi; uchinchidan, material til darajasi va mahalliy kontekstga moslashtiriladi; to‘rtinchidan, o‘quvchini faol muloqotga jalb qiluvchi topshiriq yaratiladi; beshinchidan, natijani tekshiruvchi va feedback beruvchi vosita belgilanadi. Mazkur ketma-ketlik raqamli resurslardan tasodifiy emas, didaktik maqsadga yo‘naltirilgan holda foydalanishga yordam beradi.

XULOSA

Nemis tilini onlayn o‘qitishda resurs va materiallar masalasi faqat ularning yetarli yoki yetarli emasligi bilan cheklanmaydi. Asosiy muammo mavjud materiallarning o‘quv maqsadiga, til darajasiga, kommunikativ vazifaga va o‘quvchilarning individual ehtiyojlariga qanchalik mos kelishidadir. Ko‘p sonli raqamli resurslar-dan tartibsiz foydalanish ta’lim samaradorligini oshirmaydi; aksincha, mazmunning parchalanganligi va or-tiqcha kognitiv yukni yuzaga keltirishi mumkin.

Tahlil natijalari samarali onlayn nemis tili ta’limi uchun autentik va ko‘pformatli materiallar, faol mu-loqot, sinxron va asinxron ishning uyg‘unligi, darajaga moslashtirish, madaniy kontekst va muntazam feedback bir butun metodik tizim sifatida tashkil etilishi zarurligini ko‘rsatdi. O‘qituvchining vazifasi tayyor resursni shunchaki darsga kiritish emas, balki uni aniq pedagogik maqsadga moslashtirish va o‘quvchini faol til foy-dalanuvchisiga aylantiradigan vazifa bilan bog‘lashdan iborat.

Shunday qilib, raqamli resurslarni tanlashda “qaysi platforma yaxshi?” degan savoldan ko‘ra “bu resurs qaysi til ko‘nikmasini, qanday faoliyat orqali va qaysi o‘quvchi uchun rivojlantiradi?” degan metodik savol ustuvor bo‘lishi lozim. Ana shunday yondashuv nemis tilini onlayn o‘qitishning sifatini, o‘quvchilarning moti-vatsiyasini va kommunikativ kompetensiyasini oshirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

[1] Council of Europe. – Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment – Compan-ion Volume. – Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2020. – Online interaction va plurilingual/pluricultural competence bo‘limlari.

[2] Harsch C., Müller-Karabil A., Buchminskaia E. – Addressing the challenges of interaction in online language courses. – System. – 2021. – Vol. 103. – Article 102673. – DOI: 10.1016/j.system.2021.102673.

[3] Grein M. – Making online language learning interactive: Online Teaching Tools and Tips. – Goethe-Institut, Magazin Sprache. – 2020. – Elektron resurs.

[4] Goethe-Institut Deutschland. – Online Deutschkurse / Deutsch Training Online. – A1–C2 darajalari uchun onlayn o‘qitish va mustaqil ta’lim resurslari. – Elektron resurs. – Murojaat sanasi: 20.09.2026.

[5] Goethe-Institut Usbekistan. – Deutsch online: Online-Gruppenkurse. – Jonli dars va mustaqil ta’limni uyg‘unlashtiruvchi kurs modeli. – Elektron resurs. – Murojaat sanasi: 20.09.2026.